

Madártávlatból a fájdalmasan személyes személytelenségről

Jegyzet Nagypál István *Rózsaszín daloskönyv* című verseskötetéhez

A fiúkról című kötetével a József Attila Kör JAK-füzetek sorozatában bemutatkozott Nagypál István versszövegeinek egyik érdekes és kardinális, tendenciája, hogy elsősorban nem magyar irodalmi hagyomány(ok)ból, nem kortárs magyar szerzők versvilágából, hanem a világirodalomból merítenek. A rá ható szerzők közül elsőik között említhetjük a nemrégiben elhunyt Nobel-díjas lengyel költőnőt, Wislawa Szymborskát, vagy éppen Virginia Woolfot, Oscar Wilde-ot, Kafkát, vagy éppen Albert Camust, ugyanakkor nagy hatást gyakorolt rá akár a kortárs magyar prózairodalom nagyjai közül Kertész Imre is. S bár e költészet explicit módon közöl információkat az emberi szexualitásról, ennél sokkal általánosabb nézőpontból közelíti meg a témát: az emberi kapcsolatok nemtől, szexuális orientációtól független jellemzőire kíván reflektálni, egyfajta kapcsolatboncolás és önboncolás keretében feltárni azokat a visszasságokat, melyek két, egymáshoz közel álló ember intim kapcsolata során kialakulhatnak.

Nagypál második, *Rózsaszín daloskönyv* című verseskötete az elsőhöz viszonyítva egyszerre folytatás és továbblépés. Egyrészt ugyancsak felvállaltan egy homoerotikus szerelmi kapcsolat krónikájaként olvasható, ez pedig a szerző költészetét egyedivé és egyedi módon bátorrá, szókimondóvá teszi a fiatal kortárs magyar irodalmon belül, másrészt a kötet a maga szerteágazó koncepció-együttesével jóval túlmutat önmagán.

A versek alapvetően szinte mindig *megszólítanak* valakit, egy szeretett, egyszerre közel és távol lévő, fájdalmasan ismerős idegent. *Ahogy szalvétát az ebéd közben és végén, // Szeretlek, örökké égnek érted gyertyáim* – deklarálja fájdalmas nyíltsággal a lírai beszélő *Nagymonológ* című, egyúttal a kötet lírai programját is megfogalmazó nyitóversének utolsó soraiban. A vallomásos személyesség persze paradox módon fájdalmas, nyomasztó személytelenséggel is párosul Nagypál versvilágaiban. A versfüzért egy picit tovább olvasva olyan tárgyias, személytelen tárgyakkal és terekkel szembesülhetünk, mint példának okáért - a kötet kontextusából szinte véletlenszerűen kiragadva – a *Zsoltár se legyen Uramhoz* című költemény:

Zsoltár se legyen Uramhoz

*Ne legyen tengerben semmi, hullámok se
Kavarják fel a homokkal fedett tintahalak
Szépiáit, semmi se másszon ki a vízből, ha
A nap és a dagály megjön, ne fáradj uram,*

*Nem kell semmi se, madár se szálljon vissza,
Ahova ő se száll, ne legyen messze, mert
Nincs fióka, nyálból fészek a barlang falán,
Mégis feljön a nap és megjön a dagály, uram,*

*A levélhez ragadt báb: benne halott pillangó.
Nincs fehér éjszaka, nem mászik semmi se
A bokrok zöldjében, jobb lenne, ha színek
Se lennének, ne legyen semmi jó, uram.*

A nem-lét, a létezők önnön létüktől való megfosztásának, a fosztóképzők verse ez. Körvonalak, nevek, testrészek, árnyékok – mind ugyanazt a jelenlévő-távoli megszólítottat igyekeznek megragadni, körvonalazni, körülírni, ám mintha a nyelv immár nem volna elegendő arra, hogy az áthidalhatatlan távolságból visszahívjon / teremte ereje által újratereítsen egy másik embert. A másik úgy van szorosan „itt”, hogy voltaképpen nincs sehol: „kedveltem, együtt játszottunk / ketten voltunk a könyvtárban / létrára állva, szőnyeg fejemen / szőnyeg az oldalára tekerve / így néztük egymást és szóltunk / a másikhoz, a könyvből szóltunk / mesékből, legendákból, elfelejtett / megígért drámákból, nincsenek” – olvashatjuk a Stefcio hagyatéka című, Villonra alludálva *kis testamentum* címet viselő, több szakaszból megkomponált, kvázi-elbeszélő költemény negyedik passzusában, mely talán az egyik legjobb példa e hiány-jelenlét paradoxonra. A történet persze itt korántsem ér véget. A *kis testamentum*, mint az egész töredékes, ám annál töményebb, mondhatni befejezetlenül is befejezett versfüzér záróköve folytatódik, magyarázatra sem szorulva, maga magyarázva meg a lírai beszélő legbensőbb fájdalmait: „amikor a rózsaszín iszapossá / vált, és amikor nyomottá tett / a nyomorult életem, húszezer / forintom eladom, mert meg- / kapom, mástól, hogy égjen / bennem a vörös színek egyike, / akkor tanultam meg igazán / gyűlölni, földön

fekve, rúgva”. Itt már a megszólított, elérni / nyelv által újrateremteni vágyott Másik is egyre inkább elszemélytelenedik, emlékkép- / álmoképszerű, talán sosem-volt létezővé válik. A szövegben egyre inkább az egyes szám első személy kezd el dominálni – a végső számvetést szándékától és az öniróniától sem mentesen: „*nem tudom merre vannak már / a kisfiúk, akikkel együtt bújt / el kislány és kisfiú a bokorban, / a szavak temetni mennek már / gyereket és gyerekeket, hogy / ne lássák a sorstalanság üde / derűjét, a kihűlt szavakba / meneküljenek, a föld alá*”. A gyermekké emlékezett felnőttek szinte teljesen eltűnnek, a költői nyelv által pedig olybá tűnik, mintha a beszélő önmagát számolná fel – mindez persze pusztán illúzió. Nagypál István lírai énje nagyon is él, és annak ellenére, hogy fájdalmait a legkíméletlenebb hangnemben zúdítja mindenkori olvasójára, esze ágában sincs felszámolni önmagát – e versbeszéd minden negatív tartalma ellenére csak azért is az életigenlés mellett foglal állást. „*vigadjon a kisfiús-szív, adjon / isten hozzá békés férfiás-keze / rendkívül nagy férfiás-kezet, / férjen el benne kalács, cipó, / falatnyi betegség, maroknyi / félelem, a boldogság meg / mint egy frissen sült forró / gőze szálljon, amíg tart az ég*” A *kis testamentum* záró strófája nem patetikus rezignáció vagy valamiféle verbális önfelszámolás, hanem a veszteséggel való büszke, fegyelmezett, méltóságteljes – férfihoz méltó szembenézés. A kötet folyamán sokszor gyermek / fiatal fiú maszkjában megnyilatkozó költői beszélő (talán szándékos, mesterkelt – Kosztolányis?) éretlensége itt tűnik el végleg, a helyén – és a Másik immár visszafordíthatatlan hiányának helyén – a felnőttiség és a büszkeség marad.

Nagypál István versei persze számos más ajtót is megnyitnak. A szerző valódi *poeta doctus*, aki a magyar- és a világirodalom számos jeles szerzőjét és fiktív irodalmi alakját megidézi, a bőrükbe bújik és ugyancsak a bőrükbe bújtatja körvonalazhatatlan megszólítottját. Mesteri módon játszik irodalmi maszkabált, próbára téve olvasója műveltségét, olvasottságát. Puskin, Kertész Imre, Petri György, József Attila, Abélard, Szent Ferenc, Vergilius, Anne Frank, Hölderlin, Baudelaire, Verlaine, Harold Pinter, Mária Magdolna, Stefcio – írók, költők és általuk életre hívott figurák, a sort pedig még folytathatnánk. Óriási intertextuális apparátus és műfaji változatosság – elsősorban olyan műfajok jelennek meg a kötetben, melyek a kortárs lírában nem divatosak: himnusz, zsoltár, grand guignol, rapszódia, klucht, testamentum. Világirodalmi kapcsolódási pontok tucatjai, hatalmas műveltség és fegyelmezettség – s mégis úgy vélem, mindez az irodalmi műveltséganyag csupán afféle dekoruma Nagypál István szövegeinek. A lényeg az intertextuális-intellektuális lírába csomagolt személyesség és vallomásosság, a beszélő és a megszólított közötti ember, Nietzschével már-már banálisan szólva túlságosan is emberi kapcsolat, pontosabban annak törése, hiánya, eltűnése.

A versekből kirajzolódik egy egyértelmű és drámai mélységekben megnyilatkozó narratíva, amely a nyelv végső határait feszegetve vázolja fel előttünk, hogyan veszítheti el egyik ember a másikat, egyúttal felvetve a sokkal mélyebb, súlyosabb kérdést is –: vajon lehet-e *egyik ember a másiké* egyáltalán, tartozhat-e hozzá, vagy pedig – akár Petőcz Andrással szóval – eredendően minden emberi lény egyedül van a világban, s a másikhöz képest, a közelség mindenfajta illúziója ellenére *idegen*?

Az általuk mozgósított mesterségbeli költői tudás és – akár olykor már-már sznobériába hajlóan – irodalmi műveltséganyag és asszociációs hálózatok mellett / ellenére a *Rózsaszín daloskönyv* versei szélsőségesen őszinte, személyes, a szenzitív olvasó számára könnyedén érthető és átélhető szövegek. Nem szorulnak bő lére eresztett kritikai-filológiai magyarázatra, bár éppenséggel ezt is megtehetjük velük, ha akarjuk – magukban, magukért, a maguk méltóságával állnak és beszélnek. Nem a kötet végéről való, s nem is a kötet legrepresentatívabb idézete *A töredékes jó* című vers utolsó két strófája – meglehetősen szubjektív választás, mégis úgy ítélem meg, e néhány sor szinte mindent elmond arról a kortárs magyar költészet nyelvén, ami két emberi lény disszonáns, fájdalmas, a személytelen személyesség paradoxonáig fajulni képest viszonyáról el lehet mondani: „*Ami utána marad: a semmi: a nulla. / Amit egyszer leírsz, végül felerősödik, / Figyeled, ahogy megtörténik, történik / Mint az ige, nincsen szó rá, találgatni / Fogok, minek hívjam mégis a jót: / Halálnak. eljön, mert annyira szeretnéd, / Majd elmúlik, mint az utolsó szó: a hit. / Mert tényleg nincsen isten, a gonosz / Fogja a kezedet, mert itt ő fogja, ő tudja, / Az ő dolga, nincsen más, semmi sem*”.